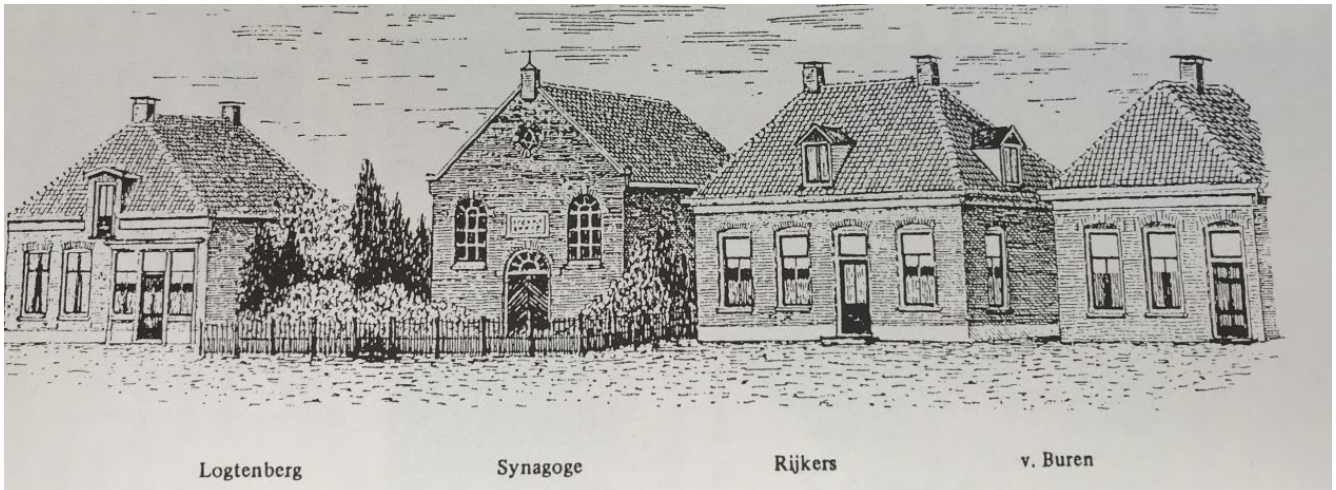

De synagoge aan de Markt en het herdenken van de Joodse slachtoffers

Op deze plaats stond tussen 1886 en 1988 de synagoge van de Joodse gemeente Avereest. De eerste Joden vestigden zich rond 1820 in Dedemsvaart. Vijftien jaar later was er al sprake van een Joodse gemeente, die in 1836 officieel werd erkend. Erediensten werden gehouden in een kamer van een woning totdat er in 1886 een nieuwgebouwde synagoge aan de Markt kwam. Vanaf 1883 werden de doden begraven op een gedeelte van de algemene begraafplaats Mulderij. De Joodse gemeente Avereest behaalde rond 1870 met 75 leden de grootste omvang. Het aantal Joodse inwoners nam aan het begin van de twintigste eeuw langzaam af.

Een pentekening van Jacob Drent met de synagoge.

Bij een officiële telling aan het begin van de oorlog bleken in de gemeente Avereest 43 Joden te wonen, waarvan er in de maanden daarna nog enkele naar elders vertrokken. Toen de deportaties begonnen doken enkelen onder, maar het overgrote deel, 35 Joodse inwoners, werd weggevoerd en niet één van hen keerde terug. Om hen te herdenken is er op 6 april 1993 aan de Markt, dichtbij de plek waar de synagoge stond, een gedenkteken onthuld. De Davidster met tekst die in eerste instantie nog in bestrating was opgenomen, werd onthuld door de enige toen nog in leven zijnde overlevende van de Joodse gemeente Avereest, Roberta Boom-Spier.

Historische Vereniging Avereest hva-20578.

Roberta Spier onthult het gedenkteken

Later werd de gedenksteen op een verhoging geplaatst. De onthulling op de 6^e april was niet willekeurig: op die dag in het jaar 1945 kwamen de eerste bevrijders aan in de gemeente Avereest. Nadat er in 1991 in het voormalige gemeentehuis een tentoonstelling over het verdwenen Joodse leven was geweest, werd besloten om geld in te zamelen voor een blijvend monument. Met de opbrengst van de inzameling en met steun van de gemeente kon het monument gerealiseerd worden. Op de Davidster is de volgende tekst te lezen:

'ZIJ DIE ZWIJGEN,
SCHREEUWEN HET UIT.
OPDAT WIJ ONZE JOODSE MEDEBURGERS,
WEGGEVOERD IN 1942,
NIMMER VERGETEN.'

Bijzonder is dat op deze plek op 2 oktober 1942 ook de bus klaarstond waarmee het grootste deel van de Joden werd weggevoerd naar kamp Westerbork en vandaar verder werd gedeporteerd naar Auschwitz en Sobibor.

De synagoge zelf was in 1988 al afgebroken. Op de plek van het gebouw kwam een winkel/woonhuis.

Pogingen om afbraak te voorkomen mislukten. De Joodse gemeente Avereest was al in 1947 ontbonden en bij de Joodse gemeente Zwolle gevoegd.

Joodse
gemeentes
voor 1940

Joodse
gemeentes
na 1945

Naast het herdenken van de slachtoffers met algemene monumenten werd en wordt het herdenken van de individuele slachtoffers belangrijker. Er zijn niet 102.000 Joden vermoord, maar er één Jood vermoord. En dat 102.000 keer! En: Een mens is pas vergeten als zijn naam niet meer wordt genoemd.

Dat laatste is ook de aanleiding geweest voor het feit dat er sinds 2022 op de plekken waar de Joodse inwoners van Balkbrug en Dedemsvaart het laatst woonden struikelstenen liggen. Stenen om niet letterlijk over te struikelen, maar figuurlijk. Even stilstaan bij de bewoners die werden weggevoerd om nooit meer terug te keren.

Henk Kolkman hoorde van zijn moeder (1932) na de oorlog vaak de verhalen over haar Joodse buurjongetje. Henk: 'Ze woonde in 1942 aan de Moerheimstraat naast Meijer Leman (1934). De kinderen speelden veel met elkaar. De ouders van Meijer hadden een slagerij aan de Moerheimstraat. Beide kinderen waren Nederlands. Meijer was daarnaast ook Joods. Mijn moeder groeide op, trouwde, kreeg vier kinderen. In 2011 sliep zij vredig in, na een lang leven waarin ze jarenlang van haar kinderen en kleinkinderen kon genieten. Meijer Leman groeide niet op, trouwde niet, had geen kleinkinderen en hij stierf niet vredig. Omdat hij een Jood was... En zijn broertje ook. En zijn vader. En zijn moeder. En zijn oma.'

De kinderen van mevrouw Kolkman vonden dat Meijer Leman en zijn familieleden niet vergeten mochten worden. Wie vertelt hun verhalen door nu er bijna geen mensen meer zijn die de slachtoffers zelf nog gekend hebben? Het initiatief om een struikelsteen te laten leggen voor Meijer Leman leidde tot de legging van deze herdenkingsstenen voor alle 35 Joodse slachtoffers uit Dedemsvaart en Balkbrug. Hun namen terug op de plek waar zij leefden voordat ze op brute wijze uit de dorpen werden weggehaald.

leder mens heeft een naam

*leder mens heeft een naam
hem gegeven door God
en door zijn vader en moeder.
leder mens heeft een naam
hem gegeven door zijn gestalte
en zijn glimlach
en hem gegeven door zijn kleding.
leder mens heeft een naam
hem gegeven door de bergen
en hem gegeven door zijn muren.
leder mens heeft een naam
hem gegeven door de planeten
en hem gegeven door zijn burens.
leder mens heeft een naam
hem gegeven door zijn falen
en hem gegeven door zijn verlangens.
leder mens heeft een naam
hem gegeven door zijn vijanden
en hem gegeven door zijn liefde.
leder mens heeft een naam
hem gegeven door zijn feestdagen
en hem gegeven door zijn werk.
leder mens heeft een naam
hem gegeven door de jaargetijden
en hem gegeven door zijn blindheid.
leder mens heeft een naam
hem gegeven door de zee
en hem gegeven
door zijn dood.*

Zelda, Israëliische dichteres, 1914-1984